

חיוב הבעל ברפואת אשתו, וברפואת בניו הקטנים*

ראשי פרקים

- א. פתיחה
- ב. באור הדינים במשנה
- ג. גדר חיוב רפואה
- ד. נפ"מ
- ה. רפואת ילדיו
- ו. תרופות
- ז. שיטת הרמב"ם
- ח. עולה עמו

א. פתיחה

למדנו במשנה בכתובות נא, א:

נשבית חייב לפדותה ואם אמר הרי גיטה וכתובתה ותפדה את עצמה אינו רשאי לקתה חייב לרפאותה אמר הרי גיטה וכתובתה ותרפא את עצמה רשאי.

עיון ראשוני במשנה מעורר כמה שאלות, שננסה לבררן:

1. לשון 'לקתה' – מדוע לא חלתה? עיי ריטב"א שעסק בכך.
2. מה בין פדיון לרפואה? מדוע ברפואה רשאי הבעל לומר הרי גיטה וכתובתה ובפדיון לא?
3. מה פירוש 'הרי גיטה וכתובתה', אם מגרשה הכתובה היא חוב עליו? ואילו מהמשנה משמע שהאפשרות לומר הרי גיטה וכתובתה ותרפא עצמה, מותנה בפרעון הכתובה?

---

* שיעור שנמסר בכולל, שבט תשס"ה.

ב. באור הדינים במשנה

1. לשון לקתה. ע"י ריטב"א בשם רבו שאם חלתה בפשיעותה אינו חייב לרפאותה ולקתה פירושו חלתה באונס משא"כ חלתה שיכול להתפרש גם כחלתה בפשיעותה. וע"י פת"ש אבה"ע ר"ס עח לגבי חיוב בפדיון כשהאשה פשעה וחזר והפנה לשם בפת"ש בר"ס עט.

בפסקי הלכות יד דוד (ה' אישות פי"ד אות קג-קה), כותב שלא מצאנו חבר לריטב"א בראשונים,¹ ואדרבא הרמב"ם שינה מלשון המשנה ונקט 'חלתה' – ומישמעות הדבר, אחת מן השתים – או שלא קיבל את דיוקו של הריטב"א בחילוק הלשון בין חלתה ללקתה, ואף אם מודה לריטב"א, לא פסק כך להלכה (אולי על סמך מקור אחר), ולכן להלכה מסיק בעל היד דוד דלא כריטב"א.

יש לציין לנו"כ בחו"מ קעז, בהם הבי"ח והנתיבות וכן החכם צבי בנוספות סי' ד שנחלקו בענין זה של חיוב ברפואה במקום פשיעה.²

2. מה בין פדיון לרפואה –

תוס' (נב,ב ד"ה אמר הרי גיטה וכתובתה תרפא עצמה רשאי) כתבו כך :

לפי שרפואה היא בכלל מזונות והרי קבלה כנגד מעשה ידיה שעד עכשיו אבל אינו רשאי לומר תקבל את גיטה ותפדה את עצמה לפי שלא קבלה תשלום מפירות שאכל עד עכשיו.

לכאורה כונת תוס' שחייב הרפואה כלול במזונות, נמצא שכנגד מעשי ידים שנטל עד עכשיו נתן מזונות ומחוייב אף ברפואתה. אם יגרשנה כעת ייפטר ממזונותיה ושוב לא יטול מעשי ידיה. מתשלום המזונות של מחר ומהרפואה של מחר ייפטר כי שוב אינה אשתו. לעומת זאת חיוב הפדיון המוטל על הבעל הוא כנגד אכילת פירות מנכסיה (זכות האכילה, שכן הבעל חייב לפדותה אף אם לא הכניסה נכסים כלל) ועד עתה אכל הפירות ולא נתן תמורתן, לפיכך אינו רשאי לגרשה בטרם יפדנה.

---

¹ לאחר הבאת דברי הריטב"א בשם רבו כתב השטמ"ק כך : "ורש"י ז"ל כתב במהדורה קמא לקתה בחלאים ע"כ. ואפשר דלרמוזי רפואה שאין לה קצבה נקט הכי ולהכי כתב רש"י ז"ל נמי חייב לרפאותה. שהרפואה כמזונות". ביולהכי כתבי נדון בהמשך הדברים, לע"ע נציין שיתכן ור"ב אשכנזי סבר שלפי פרש"י, שוב אין הכרח לדיוקו של רבו של הריטב"א.

² ועיין מאמרו של הרב קצנלבוגן בחלכה ורפואה ח"ב עמ' שז.

רש"י במשנה כתב: אינו רשאי – שכבר נתחייב בפדיונה משנשבת.

נראה שכונתו לחלק בין חיוב פדיון, שחל בבת אחת לבין חיוב רפואה, שמתחדש בכל יום ויום וכן מבואר בשטמ"ק בשם הרמ"ה ז"ל:

ומה הפרש יש בין פרקונה לרפואתה שהשבוי משעה שנשבת נתחייב לה הבעל בכדי פרקונה ומידי דחייל עליה חיוב' בבת אחת הוא שאילו שלח פדיון שמבקשי ממנו מיד היתה נפדית לפיכך אינו יכול לפטור את עצמו מדבר שכבר נתחייב בו אבל רפואה לאו מידי דחייל עליה חיובא מעיקרא הוא שהרי אילו נתן לרופא כפלי כפלים מרפואתה לא היה יכול לרפאותה מיד ונמצא שאינו מתחייב בכל רפואתה בבת אחת אלא בכל יום ויום הוא מתחייב בה דבר יום ביומו ורפואת אותו היום כבר נתנה ורפואת מחר עדיין לא נתחייב בה³ נמצא שאינו פוטר עצמו מדבר שכבר נתחייב בו הא למה זה דומה למזונותי וכשם שהוא יכול לפטור עצמו ממזונות הראויות למחר בגט שהוא נותן לה היום כך יכול להפטר מרפואתה. תלמידי ה"ר יונה ז"ל.⁴

ובהמשך דברי השטמ"ק נכתב ש"קרוב לזה פרש"י. ועי' רש"י בד"ה חייב לרפאותה באר שהרפואה כמזונות ואם אמר הרי גיטה וכתובתה רשאי, באר – שאין אדם חייב לזון גרושתו, ומצטרפים הדברים לבאור הני"ל.

3. א – עי' באבה"ע קיט וכן בסי' עז דיון בשם הרשב"א האם אפשרות לגרש אשה בע"כ, מותנה ביכולת לפרוע הכתובה. והרחיב בזה בספר נחל יצחק (בסוף ח"א בקונטרס לאבה"ע סי' עז).

ב – בשטמ"ק נא, א (בד"ה ורש"י ז"ל במהדורה קמא, בתוך דברי הראב"ד) מובא כך:

אמר הרי גטה וכתובתה תרפא את עצמה רשאי פי' הראב"ד דדוקא כשאינה מוטלת על המטה אבל אם מוטלת במטה אינו רשאי והביא ראייה לדבריו מדתניא בספרי ושלחתה לנפשה מלמד שאם היתה חולה

³ לכאורה הסבר זה מתאים ברפואה שאין לה קצבה אבל רפואה שיש לה קצבה דומה (בהבט זה) לפדיון, אמנם כבר העיר כן האבני"מ ע"ג, בד"ה ובשטה, דזה אינו, "דלא תליא מלתא בשכר הרפואה אלא ברפואה עצמה כמו בפדיון שאם יהיה נותן דמי הפדיון מיד כשנשבת היתה נפדית מיד, משא"כ גביר רפואה אף שיש קצבה לשכר הרפואה מ"מ מהרפואה לא נעשית מיד אלא דבר יום ביומו אי"כ גם הוא לא נתחייב אלא דבר יום ביומו".

⁴ ועיי' בבאור השטמ"ק בדברי רש"י ונראה שנקט שם שרש"י שכתב בד"ה חייב שרפואה כמזונות מכוון כדברי תוס', אבל מרש"י ד"ה רשאי נראה כדברי הרמ"ה.

חיוב הבעל ברפואת אשתו, וברפואת בניו הקטנים

ממתין לה עד שתתרפא וכ"ש בבנות ישראל הקדושות שאין לו לשלח אלא ודאי דמתניתין דהכא כשאינה מוטלת על המטה ומתני' דהתם במוטלת על המטה וכן דעת הרשב"א וטעמא דמסתבר הוא ולגבי אלמנה אין רשאים לפרוע כתובתה ושתרפא את עצמה דהא רפואתה מדין מזונות הוא וקי"ל כאנשי גליל שאין היורשין יכולין לפרוע כתובתה ושתזון את עצמה. הריטב"א ז"ל:

לכאורה כונת הספרי – אם חלתה אינו רשאי לגרשה, אלא ירפאנה מכתובתה ואח"כ יגרשנה. ויש ללמוד דבר זה מכך שהשטמ"ק צרף לדברי הראב"ד את דברי הריטב"א בנוגע לרפואת אלמנה וציין (בניגוד לאשתו הרי ש)לאלמנה, היורשים אינם רשאים לומר טלי כתובתך, משמע שבאשתו, הדין הקודם התבסס על אמירתה הא כתובתך.

לפי הראב"ד תנא דידן מדבר בחולה שאינה מוטלת על המיטה ולכן רשאי לגרשה ואיזכור הכתובה הוא בגלל מקרה שהיא מוטלת על המיטה ושם אינו רשאי לגרשה עד שיתן כתובתה וירפאה.

ואולי עדיף לפרש דין המשנה, שאע"פ שרשאי לגרשה בע"כ והכתובה תשאר כחוב עליו, בכה"ג שהיא חולה אין לעשות כן.

ג – נראה שלרמב"ם שיטה שונה בהבנת דברי המשנה, ועל כך אי"ה לקמן.

ג. גדר חיוב רפואה

בתוספתא (כתובות ד,ה) המובאת בסוגיין (נב,ב) נאמר:⁵

תנו רבנן, אלמנה ניזונית מנכסי יתומין וצריכה רפואה הרי היא כמזונות; רבן שמעון בן גמליאל אומר רפואה שיש לה קצבה נתרפאת מכתובתה,⁶ שאין לה קצבה הרי היא כמזונות.⁷

⁵ במסורת השי"ס צויין לתוספתא כמקור הדברים. אמנם בתוספתא שלפנינו שינוי בעל משמעות וכדלהלן.

⁶ יש לבחון אם 'כתובתה' כאן פירושו שעליה לתבוע כתובתה (ואז תאבד מזונותיה!?) או שהמכוון שחוב הכתובה יקוזז עם מה שיתנו לה לצורך רפואתה. ולצד השני עולה שיש כלפיה חיוב ריפוי כלשהו, שכן חוב הכתובה אינו 'מקור אשראי' לצרכי האשה וצ"ע. שו"ר משי"כ באבי עזרי (אישות יד,ז בסופו) ש"אם אין היא רוצית בהכתובה עכשיו, ואין יכולים לתת לה הכתובה בע"כ" וכו'. וכעת מצאתי שהמאירי מתייחס לענין זה וז"ל: "ואין יורשים חייבים בה אלא מתרפאת מכתבתה ומכל מקום יראה שכל שנטלה כתבתה לצורך רפואה לא הפסידה מזונותיה בנטילת כתבתה".

ומצאנו כמה שיטות בראשונים ובאחרונים ביסוד חיוב רפואה.

בעל העיטור נקט (עפ"י הירושלמי) שהחלוקה של רשב"ג אינה באלמנה בלבד אלא אף מחיים חייב הבעל ברפואה שאין לה קצבה בלבד.

ראשונים הקשו על בעל העיטור – מהיכן תתרפא אשת איש?⁸ והרמב"ן כתב שבענין זה קיימת מחלוקת בין הבבלי לירושלמי,⁹ ולא מצאתי היכן מפורש בבבלי שלא כדברי בעל העיטור.¹⁰ וכנראה שהדברים מכוונים לאופן הבאת התוספתא כנ"ל, כי לפנינו בתוספתא הגירסה היא:

היתה ניזונית מנכסיו וצריכה רפואה הרי היא כמזונות וכו'.

ובפיסקאות הקודמות בתוספתא יש התייחסות לאשת איש ולאמנה, ולכן בפשטות דברי התוספתא, בענין רפואה, מתייחסים לאשת איש (ואף לאלמנה) וגירסה בבלי היא 'אלמנה'. ייתכן ומשינוי זה למד הרמב"ן שלבבלי בעל חייב ברפואת אשתו בכל ענין.

הרא"ש (סימן כג) כתב שהבעל חייב בכל רפואת אשתו, אף ברפואה שיש לה קצבה. ונימוקו עמו: רפואה שיש לה קצבה 'דמיא לפרקונה דאתי בבת אחת', לעומת רפואה שאין לה קצבה ש'הויא כמזונות'. מכח חילוקו, מציין הרא"ש הסבר מדוע יתומים חייבים ברפואת האלמנה רק כשמדובר ברפואה שאין לה קצבה, ואילו מרפואה שיש לה קצבה פטורים הם, כשם שהם אינם חייבים בפדיונה. מעתה י"ל שהבעל חייב אף ברפואה שיש לה קצבה כשם שחייב בפרקונה.

⁷ יש לעיין מהי הגדרת 'יש לה' ו'אין לה' קצבה ועיי' ב"ש ר"ס עט בשם רש"י ובספר מטה לחם לרבי רפאל פראנטי (קושטא תרס"ב) אבה"ע סי' טו ואכמ"ל. וראה זה חדש בדברי המאירי בסוגיא, וז"ל: "יראה לי מסוגיא זו שלא נאמר לחלק ברפואה בין יש לה קיצבא לאין לה קיצבא אלא לענין אשה חולנית וניתקת תמיד מחולי לחולי, הא כל שבחולי אחד אף על פי שאין לה קיצבא חייבים לרפואתה. וזהו שאמרו דהות צריכא רופא כל יומא כלומר כשהיו סבורים בה שנתרפאת, היתה ניתקת מחולי לחולי כדרך אשה חולנית".

⁸ בספר מטה לחם הנ"ל סי' טו (עמ' כח) העלה שכונת בעל העיטור שתוכל להתרפא מכתובתה, ע"ש.

⁹ כך לשון הרא"ש שמביא את הירושלמי: "דגרסינן בפרק מי שמת (הלכה ו) קרובתיה דר"ש בר אבא חששא עינא אתת גבי ר' יוחנן אמר לה אי קיצא הוא אסיא מפורניך ואי לא בעליך יהיב לך אלמא אפילו בחיי הבעל רפואה שיש לה קצבה מתרפאת מכתובתה ותו גרס התם בעלה בעי הן דקציצין והיא בעיא הן דלא קציצין למאן שומעין לאו לבעלה אתמהה כלומר ודאי לבעלה שומעין לקיצוץ כדי שתתרפא מכתובתה".

¹⁰ ועיי' לקמן מהישועות יעקב.

חייב הבעל ברפואת אשתו, וברפואת בניו הקטנים

ביחס לדברי הירושלמי שפשטותם מורה לא כך מסכם הרא"ש: "ויראה לי כיון דלכאורה לפום גמרא דידן לגבי בעל אין חילוק בין יש קצבה לאין קצבה וכן מסתבר" לכן יש לפרש לשון הירושלמי באופן שתאים לדין הנ"ל, ע"ש.

בדעת הרא"ש נחלקו אחרונים:

הבי"ש (עט ס"ק א) הביא את דברי הרא"ש כנ"ל וחדש לפי"ז שהבעל אינו יכול לומר הרי כתובתיך ורפאי את עצמך ברפואה שיש לה קצבה, עפ"י החילוק הנזכר בתוס' בשאלה מה בין רפואה לפדיון. והואיל ולדעת הרא"ש חייב הבעל ברפואה שיש לה קצבה נובע מחיובו (או כלול בחיובו) לפדותה, כשם שבפדיון אינו יכול לומר הא גיטך וכתבתך ופדי את עצמך הו"ה לרפואה שיש לה קצבה.

מדבריו עולה שלמד כפשטות לשון הרא"ש שרפואה שיש לה קצבה בכלל פרקונה ממש וכנגד אכילת פירות.

אף רע"א נקט כבי"ש בהבנת דברי הרא"ש והוסיף שלפי דבריו האומרת איני ניזונית ואיני עושה – לדעת ת"ק שכל רפואה בכלל מזוונות (בניגוד לדעת רשב"ג) א"צ לרפאותה ואילו לדעת רשב"ג חייב הבעל ברפואה שיש לה קצבה דהוי בכלל פרקונה ועוד נפ"מ במקרה שהבעל פדה אותה פעם אחת או ריפא אותה פעם אחת רפואה שיש לה קצבה, שלרשב"ג א"צ לרפאותה שנית.

נראה שאף הפרישה הבין כך בדעת הרא"ש. לאחר שהטור (רי"ס עט) הביא את דברי בעל העיטור הנ"ל סיים: "ולא נהירא לא"א הרא"ש ובאר הפרישה "דבכלל פדיון הוא" וכנ"ל.

אמנם הבית מאיר (רי"ס עט) הקשה על דברי הרא"ש מכח הבנה זו:

איך יתכן שייפטר מרפואה שיש לה קצבה אחר פעם אחת? והיאך ייתכן שיוכל לומר לה הא גיטך וכתבתך ורפאי את עצמך והמשנה סתמה לגבי רפואה¹¹ והוסיף הבית מאיר שעיקר ההוכחה שבבעל אין חילוק בין יש לה קצבה לאין לה קצבה הוא מסתימת התנא ("לקתה חייב לרפאותה") ולפי הרא"ש עדיין חלוקים הם בדיניהם, רפואה שיש לה ושאין לה קצבה. נמצא

---

¹¹ לעיל הזכרנו את דברי השטמ"ק על דברי רש"י במהדו"ק, שכתב לקתה – בחלאים. ובשטמ"ק – אפשר שלרמזי רפואה שאין לה קצבה נקט הכי ולכך פרש"י שהרפואה בכלל מזוונות. נמצא לפי שרש"י סובר כרא"ש ושחילוק זה כבר רמוז במשנה.

שאף הבי"מ הבין כבי"ש וכרע"א בדברי הרא"ש אלא שמכח הבנה זו התקשה בדבריו.

האבני מילואים (עט,ג) תמה על דברי הבי"ש מכתובות מז,ב דתקנו מזונות תחת מעש"י ופירות תחת פירקונה ופריך ואיפוך אנא אמר אביי תיקנו מצוי למצוי ושאינו מצוי לשאינו מצוי. ופרש"י מזונות ומעש"י מצויין שבויה ואשה שיש לה נכסי מלוג לא שכית. וכיון דרפואה שאין לה קצבה תחת מעש"י ובכלל מזונות עיי"כ צ"ל דרפואה שכית ואיי"כ מה לי יש או אין קצבה, תרוייהו שכיחי (ובלשון האבני"מ: "דאין סברא לומר דרפואה שאין לה קצבה שכיחא טפי משיש לה קצבה דאי אפשר לומר דחולי ארוך שכית טפי מחולי שאינו ארוך שהרי החוש מכחישו") ואיי"כ תיקנו מצוי למצוי וכו', ע"ש.

ומסכס האבני"מ "דלא מצינו שום פוסק דרפואה שיש לה קצבה נגד פירות היא" ודייק בלשון הרא"ש שלא כתב שרפואה שיש לה קצבה בכלל פרקונה אלא דדמי לפרקונה.

ובאר דברי הרא"ש עפ"י דבריו בר"פ הנושא, לגבי מי שפסק לזון בת אשתו דאם חלתה אינו חייב לרפאותה ואע"ג דאמרין דרפואה שאין לה קצבה הרי היא כמזונות הנ"מ באוכלת בתנאי ב"י"ד שהוא מחוייב להספיק לה כל צרכיה. וסבור האבני"מ שהו"ה לרפואה שיש לה קצבה שישוד חיובה הוא מתק"ח שהבעל מחוייב לספק לאשה יכל צרכיה והרא"ש הוצרך לטעם 'דדמי לפרקונה' דאתיא בבת אחת דאין לה על היורשין ולכן לא תיקנו בה רפואה שיש לה קצבה דאתי בבת אחת ואל"ה טעמא היה חיוב אף על היתומים. (ואף רפואה שאין לה קצבה אינה בכלל מזונות אלא 'דמי למזונות' שכן אינו מחוייב ברפואת בת אשתו (כשהתחייב לה מזונות).

סיכום: המורם מהני"ל, שבדעת הרא"ש נחלקו אחרונים האם רפואה שיש לה קצבה בכלל פרקונה או תנאי ב"י"ד ולכאורה נחלקו אף ברפואה שאין לה קצבה אי בכלל מזונות ולאבני"מ נראה שהוא תנאי ב"י"ד עצמאי.

אמנם יש להעיר מדברי הרא"ש (כתובות פרק שישי לדף סח) שרפואה בכלל מזונות (ולא כמזונות) ולכן חיוב מזונות נחשב כדבר שאין לו קצבה ודן שם מתחייב לזון חבירו אם רפואה בכלל, ע"ש (וצריך לחלק בין חיוב מכח תק"ח להתחייבות דאינשי).

הריטבי"א כתב בנוגע לחיוב רפואתה (על הבעל) "משום תקנה דרבנן ולא מדין מזונות, והיינו דלא אדכרו סוגיין דגמרא אלא באלמנה"¹². ויש לראות בדבריו מקור לשיטת האבני"מ הנ"ל.

דעת תוס', לכאורה, שרפואתה בכלל מזונות ואינה תקנה עצמאית (ונפ"מ באומרת איני ניזונית ואיני עושה). אמנם יש להסתפק אם כתבו כן בדעת חכמים או אף בדעת רשב"ג (ר"ל האם רפואה מחיים כלול במזונות אף באית לה קצבה ורק לאחר מיתה אינו כלול במזונות).

בשיטת הרמב"ם נראה שחיוב רפואה הוא מדרבנן ושחיוב זה מתקנת חכמים נפרדת לחלוטין. בר"פ יב מהלי אישות מונה הרמב"ם עשרה דברים שמתחייב האיש לאשתו ושלושה מהם מהתורה ובהם מזונות. ובכלל השבעה מדברי סופרים מנה הרמב"ם חיוב לרפאותה. ומוכח שזהו תנאי בי"ד מיוחד ובודאי שנפרד הוא מחיוב המזונות. בהמשך (ה' ד) כותב הרמב"ם את דברי הברייתא (כתובות מז, ב) שתיקנו 'זה כנגד זה' ואינו כולל רפואה בחיובים השונים, ובכך מתחזקת התפיסה הנ"ל בשיטתו, וכן העלה הר"י בן מנחם בספרו פרשת המלך.

אמנם מצאנו מחלוקת בדעת הרמב"ם והובאו הדברים בשו"ת רע"א סי' קנ:

גיסו של רע"א רצה לומר שחיוב הבעל לרפאותה ברפואה שאין לה קצבה הוא מדאורייתא מפני שהוא נכלל במזונות, ומזונות דאורייתא (לדעת הרמב"ם) והתקנה באה לחייב ברפואה שיש לה קצבה. (ונפ"מ מזה במתחייב לזון לאחד, שחייב ג"כ ברפואה שאין לה קצבה).

ורע"א סובר שתנאי בי"ד דרפואה, לדעת הרמב"ם, כולל שני סוגי הרפואה וביתומים לא תיקנו רפואה כדבר עצמאי כלל וחייבים ברפואה שאין לה קצבה כי הוא בכלל מזונות.

לבית מאיר, כאמור, מהלך משלו בהגדרת חיוב הבעל ברפואת אשתו וכדלחלן:

השוואת רפוי למזונות או פדיון אינו מדויק. יתומים פטורים מרפואה שיל"ק מפני שאינם בכלל מזונות. כך עולה מרש"י. אין צורך לכלול רפוי כנ"ל בכלל פדיון כדי לפטור יתומים. לעומת זאת בבעל עצמו, הרי למ"ד מזונות

---

¹² הריטבי"א גרס בתוספתא שהובאה בסוגיין 'אלמנה' ועי' לעיל משי"כ בשיטת הרמב"ן.

דאורייתא מדכתיב 'שארה' ודרשינן 'שארה זו בשרה' פשיטא דבכל גוונא מחוייב לקיים בשרה ואפילו ברפואה שיל"ק, ומסתמא הו"ה למ"ד מזונות דרבנן, שכן לא מצינו חילוק בכך,¹³ וייתכן ואף מ"ד דמזונות דרבנן נקט הקרא ד'שארה' כאסמכתא. ואילו לגבי יתומים, לאחר שנאמר שחיוב רפואה שיל"ק אינו בכלל מזונות, שוב אינם חייבים בו, שכן הם אינם חייבים מדין 'שארה' אלא חיוב מזונות גרידא.

לסיכום – לשיטת הבית מאיר, לסוברים שחיוב מזונות האשה הוא מן התורה, הו"ה לחיוב רפואתה (ואין חילוק בין יל"ק לאל"ק). ויש להסתפק, אם קיים דין של 'עולה עמו' ביחס לרפואה, בכלל, ולשיטת הב"מ בפרט, שכן מסתבר שהדין של 'עולה עמו' ביחס למזונות אינו דין דאורייתא ואם בחיוב רפואה לא התחדש (גם) דין דרבנן ייתכן ואכן אין דין של עולה עמו ביחס לרפואה.

ד. נפ"מ

מבין השיטות הני"ל עולות כמה נפ"מ:

- אשה שאמרה איני ניזונית ואיני עושה או שאמר לה צאי מעש"י למזונותיך.
- רפואה שיש לה קצבה, בפעם השניה.
- רפואת ילדיו (ראה להלן).

מהריטב"א (כתובות נח, ב) עולה שהבעל חייב ברפואת אשתו אף אם אמר לה (לסוברים שמהני אמירה זו) צאי מעש"י למזונותיך, נמצא שהריטב"א לשיטתו שחיוב רפואה הוא מכח תקנה עצמאית ואינו כלול במזונות.

ה. רפואת ילדיו

בעקבות הני"ל יש לדון בחיוב האב ברפואת ילדיו. הכנסת הגדולה בספרו דינא דחיי לאוין פא הסתפק אם אב חייב לפדות בניו הקטנים. (וצ"ב שכן מהגמ' בכתובות מז, א משמע שאין חיוב פדיון בבנו וכתב התשב"ץ (ח"ב סי' רצב

---

¹³ ע"י שו"ת יבי"א (ח"ג אבה"ע סי' יד) נפ"מ רבות הנובעות מהמחלוקת אם חיוב הבעל במזונות אשתו הוא מדאורייתא או מדרבנן.

חיוב הבעל ברפואת אשתו, וברפואת בניו הקטנים

תיקון ג) שאינו מהדין אלא מדרך רחמנות קאמר, אך מן הדין אינו מחוייב בכך. וכן מבואר בשטמ"ק שם בשם תלמידי הר"י.

עוד יש להוכיח מדברי הרמב"ם (חובל ד, טו) – החובל בא"א השבת והריפוי לבעלה. ובהל' יד (אודות בתו קטנה) כתב שהריפוי שלה (ולא חילק הרמב"ם בגיל הקטנה).

בדעת הרמב"ם רצה הרב דב לוין (קובץ הלכה ורפואת ח"א) להסיק לגבי דין זה (דרפואת הבנים) מהלכה אחרת (אישות יב, יד):

כשם שאדם חייב במזונות אשתו כך הוא חייב במזונות בניו ובנותיו הקטנים עד שיהיו בני שש שנים.

ורצה להסיק מה'כשם' שהרמב"ם רמז לחיוב רפואה הכלול במזונות אשתו ועפ"ז לחייבו אף ברפואת בניו. הצעה זו צ"ע טובא שכן ברמב"ם רפואה אינה בכלל מזונות האשה, ולעצם דיוקו כבר נאמרו פירושים שונים בכונת משפט זה ברמב"ם.¹⁴

אמנם יש להסתפק בדין רפואת קטנים לאור דברי נתה"מ (חוי"מ קעז ס"ק ח) שכל הניזון מכח תק"ח רפואה בכלל, ע"ש ולכאורה נפ"מ לנדו"ד.

ועיין עוד פד"ר י' עמ' 219 שהסתפקו בחיוב האב ברפואת בנו (ובנדון שם חייבו האב מדין צדקה והוסיפו שם שיש לחייב האב מדין פיקוח נפש ואף שדין זה חל על כל ישראל מ"מ יש לגביו דין קרוב קורב קודם כמו בפדיון (כמבואר ביו"ד רנב, יב).

---

¹⁴ נציין אחדים מהם: א) המגיה על המל"מ כתב שהרמב"ם סובר כר"ן שחיוב האב במזונות הבנים מדין מזונות אשתו נגעו בה. ב) הארעא דרבנן מערכת מ ס"י תו סבור שמדברי הרמב"ם הללו מוכח שמזונות הבנים מדאורייתא. ג) לדעת האבני"מ הרמב"ם בא ללמדנו שהאב חייב במזונות הבנים גם אם יש לחם משלהם (כשם שחייב במזונות אשתו). והשו"ע שכתב דין זה להדיא לא כתב היקש כבלשון הרמב"ם. ד) מרכבת המשנה (אישות יט, יד) כתב, שכונת הרמב"ם שחיוב מזונות הבנים אינו מתנאי כתובה כפי שמזונות האשה אינם מתנאי כתובה (אמנם זה דאוי' וזה דרבנן) ונפ"מ אם איבדה כתובתה, וע"ע שו"ת שו"מ מהדורא שתייתי ס"י מו ובלשון רש"י ורי"ד כתובות סה, ב (ובספר מלאכת שמואל לרב שמואל אליעזרי ס"י יא עמ' קיד-קטז אות כח ואילך).

ג. תרופות

הגר"א שפירא שליט"א (ע"י פד"ר יב עמ' 191 ומשם במנחת אברהם ח"א סי' יב) כותב שתרופות הם בכלל מזונות.¹⁵ ומבסס דבריו על דברי המאירי בכתובות נב (י"ז) יש אומרים שלא נאמר לחלק בין יש לה קיצבה לאין לה קיצבה אלא לענין שכר הרופא, 'אלא' למעוטי מאי? ע"כ למעט הוצאות עבור תרופות, וע"ש הוכחה נוספת).

לפי"ז יצא חידוש לדינא שירשים החייבים במזונות אלמנה ופטורים מרפואה שיש לה קצבה, חייבים עכ"פ בהוצאות עבור תרופות, שכן חיוב זה כלול בחיוב מזונות.¹⁶ (ולפי"ז אף בעל העיטור, שסבור שבעל פטור מרפואה שיש לה קצבה, יחייב בתשלום עבור תרופות). יש להעיר מדיונו של רע"א בתשובה (סי' קנ) במתחייב לזון חברו שלדעתו מזונות שאינם 'רגילים' (בלשונו 'מזונות קלים') אינם בכלל התחייבות זו. אמנם הסיק שם שאם ההתחייבות היתה לזונו על שולחנו, המזונות הם בהתאם לצרכו. אך עדיין אין מקור לחדש שאף תרופות בכלל חיוב זה.

וע"י בספר נשמת אברהם (לאבה"ע סי' עט) בשם הגרשז"א שייתכן ואם הרופא תולה מחלתה בסוג מזונותיה, יש לחייב הבעל (במסגרת חיובו במזונות אשתו) במזונות ראויים.¹⁷ ובהערות הגרא"י וולדינברג בסוף הספר¹⁸ הביא סיוע לדברי הגרשז"א, ומתוך סיועו כתב שאפשר להורות כהצעתו וכדלהלן: "הבי"ח (בתשובותיו סימן מו) נשאל אודות ראובן שהתחייב בקנין לזון חתנו ובתו על שלחנו ג' שנים והולידה בתוך הזמן אם חייב ראובן לזון את בתו במזונות קלים כל ד' שבועות כמנהג ביולדת, ובתשובתו, מראש רצה הבי"ח לומר דהדין הוא דכמו במתחייב לזון את חבירו שאינו חייב ברפואתו,¹⁹ ה"ה נמי לא נתחייב לבתו בשעת לידה אלא דמי מזונות שהיתה צריכה כשהיתה בריאה, אבל לאחר מכן משהו הבי"ח הדרנא בנפשיה, וכותב, דכל זה אינו אלא במתחייב לזון בסתם, אבל אם התנה בפירוש לזון על

¹⁵ לכאורה יש להעיר דכלי מזון אינם בכלל מזונות אלא בכלל כסות (כמבואר ברמב"ם אישות יג, ג ובשו"ע עג, א), ומנין פשיטות זו שתרופות בכלל מזונות.

¹⁶ ע"ש שחיוב הבעל בצרכי אשתו כולל 'ספוקייכי' ובעל חייב להביא קרבנות אשתו (בי"מ קד, א) ובספרי פרשת נשא. ואם נכלול חיוב זה בכלל מזונות כמשתמע שם, יצא שירשים, החייבים במזונות האלמנה, חייבים הם אף בקרבנותיה?

¹⁷ וצ"ב מהו הספק וכי מאכילין לאדם דבר שאסור לו או דבר המסוכן לו?

¹⁸ נשמת אברהם עמ' רנד, וכן בשו"ת צ"ץ אליעזר חלק יז סימן מט אות ז.

¹⁹ וע"י שבות יעקב ח"א סי' קב שחולק על הבי"ח.

שלחנו צריך לתת לה כל דמי מזונות שהיא צריכה, ולפי"ז אם חלתה אינו נפטר בדמי מזונות כשהיתה בריאה, אלא צריך לתת לה כל מזונותיה שהיא צריכה כל יום ויום בין שהיא בריאה בין חלתה שעל זה התחייב (ובהמשך דבריו מעלה טעם אחר, שביולדת הוא גרם לה, ע"ש).

וא"כ נלמד מדברי ב"ח אלה דהכ"נ לגבי אשתו שחייב במזונותיה על שלחנו, צריך לתת לה כל מזונותיה שהיא צריכה בכל יום בין שהיא בריאה ובין חלתה, שעל זה התחייב.

והכי ראיתי באמת בספר שו"ת מטה לחם חאה"ע סימן טו (עמ' כט) שכותב לומר בכזאת בהדיא, דדוקא בדמי רפואה דהיינו שכר הרופא והתרופות דהיינו הסממנין ותחבושת וכיוצא קאמר בעל העיטור דכיון שיש לה קצבה ואינו דומה למזונות פטור, אבל במידי דמאכל דהוא מזונות ממש אלא דהם מאכלים קלים דנקנים ביוקר הצריכה לה בשביל היותה חולה הא ודאי יודה גם הרב דחייב דמכלל מזונות היא, ומסתמך ואזיל ע"ד הב"ח הנ"ל. עכתי"ד הצ"א.²⁰

מדברי המטה לחם המובא בצ"א ניכר שס"ל שתרופות (ר"ל סממנין ותחבושת) כלולים בחיוב הרפואה, ואינם כלולים בחיוב מזונות.

ז. שיטת הרמב"ם

להשלמת עיונונו יש לעיין בדברי הרמב"ם (אישות יד, יז) שהובאו בשו"ע (אבה"ע עט, ג):

האשה שחלתה חייב לרפאות אותה עד שתבריא, ראה שהחולי ארוך ויפסיד ממון הרבה לרפואה ואמר לה הרי כתובתיך מונחת או רפאי עצמך מכתובותיך או הריני מגרשך ונותן כתובה וחולך שומעין לו, ואין ראוי לעשות כן מפני דרך ארץ.

²⁰ עיי' ישועות יעקב (אבה"ע עט, א) שהוכיח שהבבלי פליג אירושלמי (בענין חיוב רפואה מחיים, וממילא יש להבין מדוע לא פסקו ש"ר כבעל העיטור) והוכיח כן מגמ' בסוף אע"פ ע"ש היטב ולנדון בגוף המאמר מוכח מדבריו שלא חילק בין מזונות של חולה לבין רפואה.

וע"ש שמסיק שבאומרת איני ניוזנית ואיני עושה פטור הבעל אף מרפואה שיש לה קצבה וראיה לזה מכך שהוצרכו כל הראשונים לדחוק בירושלמי (ולומר שאיירי שמת בעלה ולשון 'בעלך יהב לך' הוא לאו דוקא), היה אפשר לומר שמייירי באומרת איני ניוזנית ואיני עושה ובוזה יהיה חילוק בין רפואה שאין לה קצבה לרפואה שיש לה קצבה וע"כ שבכל ענין פטור מרפואתה, ע"ש טעמו.

ויש לדון באפשרות לומר 'הרי כתובתיך מונחת או רפאי עצמך וכו'', מה הסברה בכך – האם גם בחיוב מזוונות יכול הבעל 'לאיים' כך? ועוד – מנין לרמב"ם דין זה, שכן במשנה נזכר שנותן גיטה מעתה אינה אשתו ולכן נפטר מחיוב הרפואה. וכבר האריכו בדברי הרמב"ם הללו הבית מאיר לסעיף ג, הישועות יעקב (עט, ב), והרב ש"ך באבי עזרי על אתר. כל הנ"ל העירו מאיסור לשהות עם אשתו בלא כתובה. הבית מאיר רצה להעמיד באשה שסכום כתובתה גבוה,²¹ אולם האבי עזרי כתב שאה"נ, אם תפחות מכתובתה לצורך רפואתה, יצטרך הבעל (אם חפץ לקיימה) לכתוב כתובה חדשה, אלא שנפ"מ מכך (שריפאה מכתובתה ולא תשלום ישיר לרפואה) ששעבוד הנכסים בכתובה החדשה יהיה מתאריך מאוחר יותר. וצריך באור מני"ל לרמב"ם דין זה. והעלה שם שמקור דברי הרמב"ם הוא במתניתין דידן, שרק אם מגרשה נפטר מרפואתה ('הרי גיטך וכתובתיך רפאי את עצמך רשאי') אבל אם אינו מגרשה, חייב ברפואתה, והר"מ דייק מלשון המשנה שהזכירה הכתובה (עי' לעיל) מוכח שאינו יכול לגרשה והכתובה תהיה עליו כחוב (ככל בעל המגרש אשתו) וצ"ל שכך תיקנו חכמים חיוב רפואתה שאינו יתר על דמי כתובתה (אלא שאם נתרפאה מכתובתה שוב אינו רשאי לקיימה, בלא כתובה, ומחוייב לכתוב כתובה חדשה). וי"ל שזהו דין הספרי 'ושלחה לנפשה מלמד שאם היתה חולה ימתין לה עד שתתרפא', ואין כוונת הספרי שאינו יכול לגרשה, אלא לומר שמחוייב הוא ברפואתה, ומחוייב הוא לתת לה כתובתה (מיד) כדי שתתרפא ממנה, נמצא שלדעת הרמב"ם דין הספרי (הנזכר בראשית דברנו) ודין המשנה חד הם. לכן הרמב"ם (בניגוד לראב"ד) לא חילק בין מוטלת על המטה לאינה מוטלת.²²

בסגנון קצת שונה העלה הישועות יעקב. לדעתו הבעל אינו רשאי לגרשה בע"כ. הדברים מיוסדים על דברי הרמב"ם (גירושין פ"י) שאף שאי אפשר לגרשה כשהיא שוטה, מ"מ הבעל אינו חייב ברפואתה, הואיל ומעוכבת אצלו שלא מרצונו אלא מכח תקי"ת, לא חייבוהו בהוצאות אלו. וגבול החיוב הוא עד כדי דמי כתובתה. והרמב"ם סבור שזו כונת הספרי – שהבעל אכן אינו רשאי לגרשה בימי חוליה, אך מכיון שהוא מנוע מלגרשה, שלא מחמתו (ק"ו מיפת תואר) שוב אינו חייב ברפואתה ורשאי לומר לה להתרפא מכתובתה.

²¹ ועיי' פרשת המלך פרק יד מאישות אות ג בד"ה ומה ובד"ה עוד קשה.

²² צל"ע, כיצד דרשת הספרי מוסבת, לדעת הרמב"ם, על חיוב הכתובה.

חיוב הבעל ברפואת אשתו, וברפואת בניו הקטנים

המהרש"ל כתב, שלאחר חדר"ג, אינו יכול לומר לה להתרפא מכתובתה שכן אינו יכול לגרשה בע"כ, ולפי הישוע"י אף בלא חדר"ג אינו רשאי לגרשה.²³

ה. עולה עמו

האם יש דין של עולה עמו ואינה יורדת עמו בחיוב רפואה – כגון רופא מומחה, תרופות יקרות, אשפוז פרטי וכו'?

אם חיוב הרפואה נובע או כלול בחיוב מזונות, כשם ששם מצאנו דין 'עולה עמו' הו"ה להכא. ואם החיוב הוא דין עצמאי או מדין פדיון יש להסתפק בכך.

ע"ן לעיל בשיטת הבי"מ שחיוב הרפואה הוא מדאורייתא, וכתבנו שלדעתו אין מקור לחייב 'עולה עמו'.

ובספר נשמת אברהם (לאבה"ע עט) כתב בשם הגרשז"א (לגבי חיוב לשלם לרופא מומחה יותר מלרופא כללי): "מסתבר שתלוי במצבו של הבעל כמו ענין מזונות ממש".

---

²³ ועיי' בנשמת אברהם אבה"ע עט סק"ד בשם הגרשז"א שצ"ן לדברי הבי"מ בשם הספרי. ובהערותיו של הרב וולדנברג (ובשו"ת צ"א חלק יז סי' מט) תמה על הערה זו שכן אף שהבי"מ הביא הספרי מ"מ אזל בעקבות הרמב"ם ולא פסק כותיה, ע"ש.